

NHỮNG BƯỚC GIAN NAN TRONG THỜI TUỔI TRẺ & TƯ TƯỞNG CÁCH MẠNG

(PHẦN 1)

I.

1.

Giữa thế kỷ 19, học thuyết của Proudhon⁽¹⁾ và Fourier⁽²⁾ du nhập vào nước Nga như một luồng gió mới. Dostoievski đắm ra say mê những tư tưởng tân kỳ ấy. Ông viết cho Mikhail:

“Chủ thuyết Fourier là một hệ thống hòa bình: nó quyến rũ tâm hồn con người bằng sự tao nhã, hấp dẫn trái tim bởi tình thương nhân loại và làm ngạc nhiên trí óc với sự hài hòa cân xứng của nó. Nó lôi kéo được mọi người không bằng vũ lực mà bằng tính nhân ái tự nhiên. Trong hệ thống này không có sự hận thù.”

Sau cuộc đổ vỡ với nhóm Belinski, Dostoievski vẫn là một người mang tư tưởng cấp tiến theo khuynh hướng thân Tây Âu và bắt đầu tìm kiếm những người bạn mới.

Tháng 1/1846, thời gian ngắn sau khi Belinski cho chào đời bài chỉ trích kịch liệt tác phẩm *Nhị Trưng* của Dostoievski, nhà văn kết giao với ba anh em Beketov và tham dự các cuộc họp của nhóm họ, chủ xướng là Aleksei Beketov, một bạn học trong trường Công Binh ngày cũ. Những cuộc trò chuyện sống động diễn ra; những tin tức về văn chương được trao đổi. Họ hay đi dạo với nhau. Grigorovich kể lại:

“Một lần, cả nhóm đồng ý dẫn mình vào một cuộc dạo chơi tập thể, thoạt tiên đi bộ đến nhà Pargolovo, sau đó trải qua suốt đêm trên núi Salutation nhìn xuống hồ nước.”

Bác sĩ Yanovski cũng kể:

“Trong các buổi họp mặt, Dostoievski thường phê bình các nhân vật trong các tác phẩm của Tourgueniev và Gogol, luôn cả nói về tác phẩm 'Ông Prokharchin' của mình bằng một kiểu phân tích tỉ mỉ rất khác thường. Sau đó mọi người tiếp tục hát hò, nhưng phần lớn là bàn cãi về văn chương cho đến 3 giờ, có khi 4 giờ khuya”.

⁽¹⁾ **Pierre Joseph PROUDHON** (1809-1865) nhà chính trị học (Pháp).

⁽²⁾ **Charles FOURIER** (1772-1837) nhà xã hội học (Pháp).

2.

Giống như Dostoievski, những người bạn trong nhóm Beketov đều ủng hộ nồng nhiệt chủ nghĩa xã hội không tưởng, “*chủ bới sự đàn áp bất công*”, luôn cả cố gắng thực hành hóa tư tưởng Fourier bằng cách thành lập một công xã.

Hiển nhiên, chẳng ai khác hơn anh chàng Dostoievski khổ rách là người đưa ra ý kiến ấy. Với 35 rúp một tháng, Dostoievski được cung cấp phòng riêng, trà và bữa ăn tối.

Qua những lá thư nhà văn viết gửi Mikhail, người ta biết rằng công xã hoạt động rất tốt, ít nhất là cho Dostoievski.

“Đây là những con người có cá tính mạnh, thông minh và tốt bụng. Em thấy thật thoải mái với họ.” (Thư viết cho Mikhail vào cuối tháng 11/1846).

Giữa các nhà văn trong nhóm Beketov, Dostoievski đặc biệt thân với thi sĩ Aleksei Plescheyev và hai anh em Maikov (Valerian, nhà phê bình văn chương, và Apollon, thi sĩ). Ông bị lôi cuốn theo những lời tuyên bố say mê về yếu tố cơ bản của xã hội chủ nghĩa Kitô giáo. Ông cũng cảm thấy an ủi và hoan hỉ khi mà trong một bài viết, Valerian Maikov đưa ra quan điểm bênh vực Dostoievski để chống lại nhóm Belinski:

“Cả hai Gogol và Dostoievski đều mô tả thế giới thực tại, Gogol chủ yếu là một nhà văn xã hội, và Dostoievski trên hết là một nhà văn tâm lý. Với Gogol, cá nhân có nghĩa là đại diện cho một xã hội riêng biệt; còn với Dostoievski, xã hội quan trọng hơn do bởi những tác động của nó trên cá nhân”.

Maikov tập trung vào nét độc đáo nổi bật của các tiểu thuyết Dostoievski: “*Xã hội được mô tả qua sự nhận thức của các nhân vật*”.

Trong khi với Belinski, điều nói trên tiêu biểu cho một sự lạc lối từ những yếu tố cơ bản của phái Tự Nhiên thì Maikov tin tưởng ngược lại rằng sự chủ quan hóa về bức tranh xã hội này thật đáng ao ước bởi nó làm tăng sinh lực cho trường phái Tự Nhiên.

Ông cũng kết tội Belinski là độc tài cứng rắn, không cho phép các nhà văn có cơ hội để tự khai triển theo nguồn ánh sáng riêng trong chính con người họ. Tình cảm của nhà phê bình “*thông minh và đầy hứa hẹn*” đã giúp Dostoievski tìm hiểu chính mình rất nhiều trong thời kỳ khủng hoảng ấy.

[Mùa hè năm 1847, cái chết vì tai nạn xe cộ của Valerian Maikov đã là một mất mát đau đớn cho nhà văn bởi có lẽ ông là nhà phê bình duy nhất đã hiểu được mọi nguyên ủy các tác phẩm thời kỳ đầu của Dostoievski. Suốt cuộc đời còn lại, Dostoievski vẫn lưu giữ và trân trọng tình bạn đã kết với nhà phê bình trẻ tuổi này.]

[]

II.

Đầu năm 1847, hai anh em Maikov di chuyển đến lưu trú ở Kazan. Nhóm Beketov bị giải tán.

Lập tức, Dostoievski được giới thiệu đến một vòng giao thiệp mới, tụ tập tại nhà Nikolai Maikov, một thành viên sáng giá của Viện Hội Họa Điêu Khắc và là cha ruột của anh em Maikov.

Ngôi nhà đẹp trưng bày nhiều bức họa chân dung phụ nữ, tọa lạc trên đường Morskaya, đã là một trong vài nơi nổi tiếng nhất thành phố Pétersbourg dạo ấy. Tại đây, Dostoievski thu thập được một sự hiểu biết phong phú về triết học và hội họa cổ điển.

Cũng có lẽ ở đây, nơi mà tinh thần về thế giới cổ xưa xem ra quá sống động, Dostoievski chợt thấy thoáng hiện quan điểm của mình về một thời Hoàng Kim của sự trong trắng và hạnh phúc, hòa bình và khoan thứ, trước khi con người biết thế nào là chiến tranh, tội lỗi và điều Ác.

Mê mẩn tâm hồn bởi những tư tưởng xã hội chủ nghĩa không tưởng, Dostoievski tin rằng điều thực hiện quan điểm này sẽ không phải khó khăn. *“Những thử thách đã qua rồi, bây giờ thời đại Hoàng Kim đang bày ra trước mắt”*, Dostoievski đã phôi tở như thế trong bài viết về Pierre Joseph Proudhon.

Nhưng, hòa bình và sự khoan dung của thời Hoàng kim vẫn còn xa thăm thẳm, nên ngay cả trong chôn tảo nhả quy tụ toàn những người học thức ấy, Dostoievski vẫn là người thường hay chủ xướng những cuộc tranh cãi dữ dội. Tháng 5/1848, nhà văn đã viết cho bà chủ nhà Maikov những lời biện hộ như sau:

“Xin bà tha thứ cho tôi. Ngày hôm qua tôi đã gây ra trong ngôi nhà bà một tình trạng rất tồi tệ. Tôi không thể tự chế với bản năng mình, và ý thức rằng sự yếu đuối trong cá chất tôi có thể bùng lên giây phút nào đó một cách quá độ.”

[]